שיח אטד

זו הייתה אמורה להיות ההתנקשות הנועזת והמשפיעה ביותר שביצעה מדינת ישראל מעודה. לראשונה מאז ביטל דוד בן גוריון את הפעולה נגד נאצר ב1962 החלו ההכנות לפגיעה במנהיג של מדינה ריבונית, התנקשות בסדאם חוסיין, כך האמינו בישראל, תשנה לטובה את ההיסטוריה של המזרח התיכון.

הרעיון עלה לראשונה בסדרת שיחות שניהל הרמטכ"ל אהוד ברק בסוף 1991. מתחילת 1992 הופך הנושא לעניין מרכזי בדיוני ראשי הצבא וקהילת המודיעין. אז גם ניתן שם הקוד של המבצע- "שיח אטד".

* * *

שרשרת האירועים שקדמה למלחמה והמלחמה עצמה הותירו רושם ניכר על הצמרת הישראלית- ההפתעות המודיעיניות, התוקפנות של סדאם, ההשפלה בספיגת טילים ללא תגובה, הפרופיל הפסיכולוגי שקבע כי מדובר בפרא נטול עכבות וידיעות מודיעין שהחלו להגיע מסוף 1991 כי סדאם חידש את המאמץ שלו לייצר נשק גרעיני- כל אלה הובילו למסקנה כי מדובר בראש ובראשונה ב"בעיה פרסונלית", כעדותו של אדם ששירת בלשכת הרמטכ"ל החדש, אהוד ברק.

בסוף 1991 מורה אהוד ברק למערך המבצעים המיוחדים, "לבדיקת היתכנות" לפעולת התנקשות ("טיפול שלילי" במונחי קהילת המודיעין באותה תקופה) בחייו של המנהיג העיראקי. במסמכי אמ"ן הוא יכונה מעתה "האובייקט" ובמוסד "קסיופאה". ראש המוסד, שבתי שביט, תמך אף הוא במבצע והנחה את הארגון לסייע ככל שניתן באיסוף מידע על היעד. הנחת המוצא, כפי בישיבות ראשונות הייתה כי סדאם חוסיין ממשיך להוות סכנה ברורה ומיידית לשלום מדינת ישראל. הוא ינסה שוב, בלי ספק, לפתח נשק להשמדה המונית ולא ניתן להיכנס עימו לשום סוג של משא ומתן. במבנה מדינה כמו של עיראק, כך סברו התומכים במבצע, עריפת ראש הפירמידה עשוי למוטט את בניין הרשע כולו. גורמים ישראלים בכירים אומרים כי באופן לא פורמלי הביעו באוזניהם גורמים בכירים במודיעין

האמריקאי תיסכול מתמשך על ההוראה הנשיאותית שהוציא בזמנו הנשיא קרטר לסי.אי.איי ובה איסור מוחלט על חיסולים. בישראל הבינו כי האמריקאים לא ממש יכעסו אם ישראל תיקח על עצמה את משימת חיסול סדאם.

כבר בשלבים הראשונים של "שיח אטד" התגלתה מחלוקת עמוקה בין הגורמים השונים שהיו אמורים להוביל את המבצע. מול ההתלהבות והתמיכה של הרמטכ"ל אהוד ברק הודיע ראש אמ"ן, אורי שגיא, הממונה על סיירת מטכ"ל ומערך המ"מ כי הוא מתנגד בחריפות לרעיון העקרוני.

* * *

בנתיים, ב13 ביולי 1992 שב יצחק רבין לכיסאו של ראש הממשלה ומינה את עצמו גם לשר ביטחון. אחד מהנושאים הראשונים שהביא הרמטכ"ל בפניו בסודי סודות היה "שיח אטד". בסדרת דיונים שנערכה בהשתתפות ראש הממשלה בחודשים התפרץ במלוא עוזו הויכוח שפילג את צמרת צה"ל ונידונו לעומקן השאלות המרכזיות- איזה סוג של איום מייצג סדאם כלפי ישראל? קיומי? איסטרטגי? ובעיקר- האם ישראל צריכה להתנקש בחייו של מנהיג מוכר של מדינה ריבונית?

ברק אמר לרבין:" האיש הוא מקור יחודי לאיום ארוך טווח בעל אופי קיומי, על מדינת ישראל, בחתירתו העיקשת להשגת אמצעים ונשק בלתי קונבציונאלי. צריך לשקול ברצינות להוציא אותו מהמשחק.... המודיעין מספר על ראיונות שסדאם ערך לאנשים לתפקידים בכירים ובאמצע הראיון מוציא את האקדח- יורה ולוחץ על הזמזם כדי שייקחו את הגופה. בן אדם מאוד מסובך מבחינת האישיות ומאוד מסוכן מבחינת המשמעויות של שליטתו על מדינה כה חזקה."

ברק ב2012:"חיפשנו את משפט הקיום- האם אפשר לבצע או אי אפשר, האם יש בשלות מבצעית. האם בהסתברות של מעל 90 אחוז שאם אתה שולח את האנשים הם יודעים לבצע את זה וגם לחזור הביתה בשלום. האם בסופו של דבר, לו היה מוכח משפט הקיום הייתה נוצרת מאסה קריטית של שכנוע אצל רבין שיאשר- אינני יודע. אני הייתי שוקל את זה מאוד ברצינות. חשבתי שהוא מייצג איום תלוי על היציבות של האיזור ועל המציאות

של ישראל. אני חושב שגם בדיעבד די ברור שדמותו של סדאם הייתה קריטית להמשך משטר סדאם."

* * *

אהוד ברק: "עניין הנקמה הוא שטות ושקר. הפרוטוקולים מדברים- לא היה שום מימד של נקמה. זה שיקול דעת קר- באיזה מידה ועד כמה הסיכון שמגולם בהמשך פעילותו של סדאם חוסיין, למדינת ישראל ליציבות האיזור, ולשלום העולם מצדיקה פעולה שכזו."

* * *

"תשאל את עצמך ביושר" אמר ברק ב2012 בשיחה איתי, "מה היו באמת הטענות שעלו לאחר מעשה, שכאילו הייתה זו מגלומניה של אהוד ברק שרק רצה להיות ראש ממשלה, שהיה מוכן בשביל זה לשנות את ההיסטוריה. אז תאר לך שסטלין או היטלר היו מוצאים מהמשחק שנים קודם. הרי זה היה משנה את ההיסטוריה של העמים וחוסך אין ספור קורבנות. ואם סדאם חוסיין היה מסולק ב1992, הרי היינו חוסכים מהמזרח התיכון ובני העם העיראקי עשר שנים של סיוט נורא. מעבר לכך- לא הגענו עדיין לקו ההחלטה. עסקנו ביצירת היכולת משום שהיה ברור שמדובר באישיות שהתוכניות שלה והכוונות שלה מעוררות איומים בעלי מימד רחב מאוד על כל הסדר האיזורי.

"עובדה היא שמשך חודשים ארוכים, במהלך כהונתם של שני שרי בטחון, אחד מהם מכהן גם כראש ממשלה, התקיימו כמה דיונים על הנושא הזה, ובכל פעם אושר להמשיך בהכנת המבצע. הרי מדובר בדבר שעולה הרבה כסף, ודורש מאמצים ואמצעים מיחידה שהיא עסוקה גם בדברים אחרים. היא לא יושבת ומתהפכת בטן גב. ושני השרים נותנים ברכתם להמשך ההכנות והם יודעים היטב עד כמה היחידה הזו עמוסה."

רבין אכן אישר לברק להמשיך ולבדוק "היתכנות מבצעית" לפעולה. הוא סיכם כי עד סוף 1992 יש לסיים את "בדיקת ההיתכנות" ולהגיע למסקנה האם קהילת המודיעין מסוגלת

להרוג את שליט עיראק. שיח אטד עולה שלב ועוד ועוד מאמצים, לרבות כספים גדולים מושקעים בו.

* * *

מייד אחרי היוודע דבר התאונה ובייתר שאת בשנים שלאחר מכן נפתחה מלחמת עולם בצמרת צה"ל בשאלת האשמה במה שאירע. האם היה זה האלוף לוין, "הפרוייקטור" של התרגיל, או אולי האלוף שגיא, ראש אמ"ן, הממונה על סיירת מטכ"ל. ואולי היה זה בכלל אהוד ברק, שיצר עירפול בשרשרת הפיקוד ולא הבהיר על מי האחריות לניהול המודל. שרשרת של ועדות וצוותי חקירה אספו ראיות וגירסאות שהלכו וטפחו, הלכו והתערפלו, ככל שהזמן עבר, כשהצדדים הצטיידו בעורכי דין וגיבשו להם גירסה קשיחה, המטילה את האשמה על מישהו אחר. בין לבין היו הרבה הדלפות לתקשורת ודם רע. שני האלופים שקיוו להיות רמטכ"לים, שגיא ולווין, סיימו את שירותם בצבא מתוסכלים, כועסים מאוד על אהוד ברק ומתעבים זה את זה.

אורי שגיא:" אהוד ברק, בהתנהלותו בפרשה הזו איבד את הלגיטימיות שלו כמפקד. במקום לקרוא לאנשים המעורבים ולעשות סדר, במקום לקחת אחריות, במקום לנהל את הטרגדיה הוא העדיף להתרחק, להגיד שהוא לא בעסק, לשחק במשחקים של הפרד ומשול ובחלוקת האחריות ביני לבין עמירם. קצת לזה וקצת לזה".

אהוד ברק:" היו אנשים שניסו לעשות סביבו על פרשת צאלים כדי לטרפד את הכניסה שלי לפוליטיקה. אורי שגיא היה במצב של מצוקה לא קטנה בגלל הפרשה הזו, במצב של תחושת מנהרה, תחושה שהכל קורס. חלק מהאנשים, כשהם נקלעים למנהרה כזו מתנהגים בצורה שמאוד לא מאפיינת אותם ופוגעים בהם. מעט מאוד אנשים יכולים לשמור על ריחוק במצבים כאלה."

"לא ניסינו להסתיר את התרגיל בצאלים או את נוכחותי שם. מה שניסינו למנוע מהציבור, ולא הצלחנו, הייתה קיומה של תאונה כדי הכנה של מבצע שעשוי להיכנס לנוהל הקרב הסופי שלו. ברגע שהכל התפרץ היה ברור שאי אפשר להמשיך ולהכין את המבצע."